

ТЕМА: СКЛАДНІ ВИПАДКИ І ВАРІАНТИ СИНТАКСИЧНОГО КЕРУВАННЯ

Мета: ознайомити учнів із складними випадками керування, учити правильно вживати потрібну форму залежного слова, утворювати словосполучення за допомогою керування, познайомити із синонімікою словосполучень і слів; розвивати мислення, удосконалювати культуру мовлення учнів; виховувати прагнення досконало знати рідну мову.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (формування мовної компетенції).

Хід уроку**I . Увідно – мотиваційний етап уроку****Термінологічний диктант**

1. Сукупність правил творення словосполучень і речень – ...
2. Сукупність правил вживання розділових знаків у реченні й тексті – ...
3. Сміслові й граматичні поєднання повнозначних слів – ...
4. Словосполучення, утворені в процесі мовлення, кожне слово якого зберігає своє лексичне значення – ...
5. Вид зв'язку, при якому залежне слово граматично уподібнюється до головного – ...
6. Вид зв'язку, при якому залежне слово завжди стоїть у певному непрямому відмінку, незалежно від форми дієслова – ...
7. Вид зв'язку, при якому залежне слово приєднується до головного лише за змістом – ...
8. Завжди залежне слово є незмінним у – ...

Оголошення теми, мети уроку, очікуваних результатів. Учні визначають, що вони повинні вміти, а що – знати.

II. Операційно – пізнавальний етап уроку

1. Аналіз мовного матеріалу.
– Замініть підрядними словосполученнями з прийменниковим керуванням такі вислови: книга, призначена для читання і виконання завдань; прочитаю, коли повернуся додому; светр, який одягають.
– Чи всі словосполучення ви утворили відразу?
2. При побудові словосполучення, особливо підрядним зв'язком керування, найвиразніше проявляються особливості мови. Українською мовою слід казати: навчати рідною мовою, пам'ятник Шевченкові, запобігати помилкам, дякую вам.

Сьогодні на уроці ми опрацюємо тему, детально ознайомимося із складними випадками керування. Вивчена тема стане вам у пригоді в подальшому житті.

Розгляньте таблицю та робочу сторінку «Складні випадки керування», запам'ятайте будову таких словосполучень.

Дякую вам (а не «вас»).

Навчання українською мовою

(а не «на українській мові»).

Згідно із законом (а не «згідно закону»).

Додержувати чистоти, тиші (а не «чистоту, тишу»).

Мені болять (а не «мене»).

Заходи щодо (а не «по»).

Дотримати слова (а не

«слово»).

Оволодіння знаннями (а не

«знання»).

Докоряти учневі (а не «учня»).

Пробачте мені (а не «мене»).

Давати перевагу кому, над ким

(а не «кому, перед ким»).

Відправити поштою (а не «по пошті»).

Сталося через необережність (а не «із-за необ

Пропуски через хворобу (а не

«по хворобі»).

Радіти з успіхів (а не «успіхам»).

Два рази на місяць (а не «в місяць»).

Комісія для складання (а не «по складанню»).

Завдати шкоди (а не «шкоду»).

Називати на ім'я (а не «по

імені»).

Звернутися на адресу (а не «по адресі»).

Відповідно до наказу (а не

«відповідно наказу»).

- Уважно прочитайте словосполучення, визначте, у яких із них ви чи ваші товариші допускали помилки.
- Розіграйте діалог, використовуючи словосполучення із запису таблиці чи робочої сторінки (робота в парах).
- Опрацювання таблиці. Проведення гри «Хто більше?»

3. Нову інформацію про складні випадки керування ви можете отримати із таких джерел:

- Робоча сторінка «Складні випадки керування», відповідний параграф підручника.
 - Культура української мови: Довідник. С.Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина та ін.; за ред. В.М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990, – с. 102 – 136.
 - Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1998 . – с. 37, 59, 81, 101, 141.
4. Опрацюйте матеріал у парах, використовуючи позначки:
- V – інформація, яку я знаю
 - + – нова інформація
 - ! – інформація, яка зацікавила
 - ? – інформація, яка потребує пояснення.

Після виконання роботи проводиться обговорення отриманої інформації (за позначками).

5. Пропоную вам скласти серію запитань, що стосуються опрацьованої теми (самостійна робота).

6. Робота в системі «учень – учитель – учень»

З погляду норм сучасної літературної мови правильними є словосполучення, побудовані за законами цієї мови. Слід врахувати засоби й типи синтаксичного зв'язку, за якими будується словосполучення, семантику й граматичні характеристики компонентів.

Визначте, чи правильно вжиті словосполучення?

– **Тяжчий олова, дорожчий золота, сильніший страха** – (ні)

Учні пояснюють, коментують відповідний параграф підручника, «Робочої сторінки».

– **Хворий малярією, скупий словами, швидкий язиком, багатий копалинами** – (ні)

Учні пояснюють, коментують відповідний параграф підручника, «Робочої сторінки».

– **Два дня, три тижня, чотири дуба, півтора дні** – (ні)

Учні пояснюють, коментують відповідний параграф підручника, «Робочої сторінки».

– **Зв'язати по рукам, орієнтуватися по зіркам, ходити по горах** – (ні)

Учні пояснюють, коментують відповідний параграф підручника, «Робочої сторінки».

7. Наступний етап урок – закріплення вивченого матеріалу.

– Утворіть словосполучення, залежні слова поставте в потрібному відмінку і, якщо потрібно, додайте до них прийменники. Складіть із трьох словосполученнями речення.

Звернутися (адреса), тішитися (успіх), сміятися (себе), докоряти (брат), завдати (шкода), не дотримати (слово), тяжкий (сталь), засоби (грип), пробачте (я), надіятися (друг), дошкуляти (він), зрадити (товариш), захворів (грип), згідно (наказ), пишатися (перемога).

– Вибрати потрібне, обґрунтувати думку.

Турбуватися – за товариша, про товариша.

Відповідно – до закону, закону.

Пропуски – по хворобі, через хворобу.

Сміятися – з себе, над собою.

Три – апельсина, апельсини.

Розійтися – по квартирам, по квартирах.

Культура мовлення. Робота з довідником.

Зразок . Думки про зустріч – враження від зустрічі.

Коментар: іменники «думки», «враження» близькі за значенням. Кожне зі слів має відмінності в керованій формі:

Думка + іменник у знахідному відмінку з про (про тебе).

Враження + іменник у родовому відмінку з від (від зустрічі).

Самостійно робота учнів, обговорення.

III. Корекційно – оцінювальний етап

– Учні складають лінгвістичне повідомлення на тему «Складні випадки керування», визначають, чи всі поставлені цілі реалізували?

«Мікрофон»:

Я знаю..

Я можу..

Я навчився...

Я зрозумів...

Рекомендація домашнього завдання.

Визначити, вивчити основні моменти нової теми, скласти лінгвістичне повідомлення в науковому стилі мовлення, пояснити вирази «вітер три метри на секунду – вітер три метри за секунду»).

Створити сторінку міні – підручника чи опорний конспект, увівши самостійно дібрані нові зразки щодо нової теми.

Робоча сторінка « Складні випадки керування»

I. «Запам'ятай! Так потрібно говорити !»

Дякую вам (а не «вас»).	Відправити поштою (а не «по пошті»).
Навчання українською мовою (а не «на українській мові»).	Сталося через необережність (а не «із-за необережності »).
Згідно із законом (а не «згідно закону»).	Пропуски через хворобу (а не «по хворобі»).
Додержувати чистоти, тиші (а не «чистоту, тишу»).	Радіти з успіхів (а не «успіхам»).
Мені болить (а не «мене»).	Два рази на місяць (а не «в місяць»).
Заходи щодо (а не «по»).	Комісія для складання (а не «по складанню»).
Дотримати слова (а не «слово»).	Завдати шкоди (а не «шкоду»).
Оволодіння знаннями (а не «знання»).	Називати на ім'я (а не «по імені»).
Докоряти учневі (а не «учня»).	Звернутися на адресу (а не «по адресі»).
Пробачте мені (а не «мене»).	Відповідно до наказу (а не «відповідно наказу»).
Давати перевагу кому, над ким (а не «кому, перед ким»).	Брати до уваги (а не «під увагу»).
Співчуваємо вам (а не «за кимось»).	Братися до роботи (а не «за роботу»).
Доглядати хворого (а не «за хворим»).	Іти по хліб (а не «за хлібом»).
	Послати по лікаря (а не «за лікарем»).
	Запобігати помилкам (а не «помилкам»).

Насміхатися з когось (а не «над кимось»).

Учити ремесла (а не «ремеслу»).

Зрадити товариша (а не «товаришеві»).

Зазнати невдачі (а не «невдачу»).

Перекласти українською (а не «на українську»).

Опанувати науку (а не «наукою»).

Ігнорувати попередження (а не
«попередженням»).

II.

Користуйся формулами

Прикметник у вищому ступені + від, за, ніж + порівняння
(дорожчий за золото)

Прикметник типу багатий, хворий, щедрий + на + іменник
(хворий на малярію, скупий на слова)

Числівники обидва, два, три, чотири + іменник у Н.в. множини (вони) ; півтора + ім. у Р.в. однини (кого? чого?)
(три ясени, півтора відсотка)

Після прийменника ПО іменник вживається в М. в., а не в Д.в.
(поїхали по областях, ходили по стежках)

III.

Прийменник **за** + ім. у Р.в., що визначає час
(за Козаччини, за Хмельницького, за царя Гороха, за кілька років, а не при Хмельницькому).

Значення «**рід діяльності, місце її поширення**» передається конструкціями з прийменниками **з, у, в, по** або без прийменника (інструктор з плавання, агент у справах, різьбяр по дереву, комітет цін.)

- **Причинове значення** – **через, з, за** (через неуважність, з вини, за підозрою)
- **Значення мети** – **для, до, щодо, у справах** (комісія для..., комітет у справах..., рекомендація щодо лікування, майстерня для ремонту, інструкція для (до) складання кошторису)
- **Часові значення** – **над, перед, на, при, проти** (над ранок, перед світанком, в ніч проти Нового року, на старість, при старості).

Складні випадки керування

	Правильно	Граматична помилка
1	Брати до уваги	(а не «під увагу»)
2	Братися до роботи	(а не «за роботу»)
3	Знущатися з менших	(а не «над меншими»)

4	Іти по хліб, по воду	(а не «за хлібом»)
5	Послати по лікаря	(а не «за лікарем»)
6	Насміхатися з кого	(а не «над ким»)
7	Співчуваємо вам	(а не «співчувати з кимось»)
8	Вважати за необхідне	(а не «вважати необхідним»)
9	Доглядати хворого	(а не «за хворим»)
10	Запобігати помилкам	(а не «помилкам »)
11	Згідно з повідомленням	(а не «згідно повідомлення»)
12	Не з'явився через хворобу	(а не «із-за хвороби»)
13	Одружитися з дівчиною	(а не «на дівчині»)
14	Подякую вам	(а не «вас»)
15	Пробачте мені	(а не «мене»)
16	Мені болить	(а не «мене»)
17	Дотримати слова	(а не «слово»)
18	Оволодіти знаннями	(а не «знання»)
19	Опанувати науку	(а не «наукою»)
20	Учитися ремесла	(а не «ремеслу»)
21	Завдати шкоди	(а не «шкоду»)

22	Зазнати невдачі	(а не «невдачу»)
23	Зрадити товариша	(а не «товаришеві»)
24	Називати на ім'я	(а не «по імені»)
25	Звернутися на адресу	(а не «по адресі»)
26	Відправити поштою	(а не «по пошті»)
27	Сталося через необережність	(а не «із-за необережності»)
28	Один раз на місяць	(а не «в місяць»)
29	Засіб від хвороби	(а не «для хвороби»)
30	Сміятися з себе	(а не «над собою»)
31	Радіти з успіхів	(а не «успіхам»)
32	Ігнорувати попередження	(а не «попередженням»)
33	Відповідно до наказу	(а не «відповідно наказу»)
34	Говорити українс ькою мовою	(а не «на українській мові»)
35	Хворий на грип	(а не «хворий грипом»)
36	Важчий за олово	(а не «важчий олова»)
37	Ходити по дорогах	(а не «по дорогам»)
38	Два (обидва, три, чотири) президенти	(а не «президента»)
39	Три з половиною ящики	(а не «ящика»)

Домашня робота

Параграф 14 підручник О. Глазової, ст. 62-65, впр. 104-105.